

دانستنی های حقوقی

جرم‌انگاری تخریب اموال شخصی ودولتی

تخریب در لغت به معنای از بین بردن و در معنای گسترده‌تر یعنی ویران کردن و ایجاد آسیب و صدمه زدن به اموال عمومی و شخصی است. به گزارش خبرگزاری میزان، حمایت از حقوق مالی افراد در جوامع بشری یکی از ملزومات حفظ نظم اجتماعی و اقتصادی است و هر جرم یا هر عمل غیر متعارف علیه این حق مالکیت، عملی مذموم و از نظر قانون جرم محسوب می‌شود. احترام به حقوق مادی و معنوی افراد، همچنین صیانت از این امر، لازمه زندگی اجتماعی و اقتصادی است و از جمله جرایم علیه حقوق مالی افراد که گاهی خواسته یا ناخواسته، شخص متجاوز مرتکب می‌شود و یکی از دعاوی شایع در دادگاه‌های حقوقی است، جرم تخریب است.

- عناصر تشکیل دهنده جرم تخریب**

هر عمل مجرمانه بر اساس قانون باید دارای عناصر سه‌گانه باشد. نبود هر یک از این عناصر باعث می‌شود که جرم تکامل نیابد و فرد مجرم شناخته نشود. طبق قوانین جزایی عمل یک فرد زمانی جرم محسوب می‌شود که دارای عنصر مادی، قانونی و روانی (معنوی) باشد؛ «عصر قانونی» یعنی این که عمل یا رفتار انجام شده از نظر قانون جرم شناخته شود، «عصر مادی» یعنی رفتار یا عملی را که قانون جرم‌انگاری کرده است، فرد خاطی دقیقاً همان عمل را انجام دهد. «عصر معنوی» یعنی شخص مجرم با قصد و آگاهی مرتکب آن عمل شود.

- آیاشدت تخریب در میزان مجازات آن تاثیر دارد؟**

در جرم تخریب، با توجه به این که ارزش اموال، در معیار های مختلف دارای یک سطح نیستند، علی‌القاعده میزان تخریب فقط در تعیین میزان جبران ضرر آن تاثیر گذار است و گر نه عمل تخریب، به هر اندازه که باشد، دارای یک حد از مجازات است. پس اگر فردی آینه خودروی شما را به هر طریقی، با قصد و سوءنیت تخریب کند همان مجازاتی را خواهد داشت که در فرض آن شخص کل خودرو را تخریب کرده‌است؛ فقط نحوه جبران خسارت هر دو عمل تخریب فرق می‌کند و گر نه مجازات کیفری آن یکسان اعمال خواهد شد.

- آیا تخریب غیر عمد جرم محسوب می‌شود؟**

با توجه به این که تخریب یک جرم عمدی محسوب می‌شودو لازمه جرم‌انگاری یک عمل، اثبات سوءنیت فرد است، پس در صورتی که به‌طور مثال، شما به‌طور غیر ارادی یا ناآگاهانه‌با خودروی روبرو، در حین رانندگی، تصادف کرده‌باشید و به خودروی طرف مقابل خسارت وارد شود، شما به جرم تخریب محکوم خواهید شد؛ چون قصد مجرمانه نداشته‌اید. پس در این حالت شش فقط از نظر مدنی و حقوقی مسئول جبران خسارت وارد شده به طرف مقابل خواهید بود، اما در فرضی که شخص یا خودروی شما به‌عمد تصادف کند و قصد تخریب داشته باشد، شما می‌توانید هم جبران خسارت را مطالبه و هم نسبت به عنوان تخریب، شکایت کیفری تنظیم کنید.

- مرجع رسیدگی به جرم تخریب کیست؟**

طبق قانون مجازات اسلامی هر جایی که جرم واقع شود، دادسرا و دادگاه همان محل وقوع جرم، صالح به رسیدگی است. به‌طور مثال، اگر شخصی که ساکن تهران است، برای مسافرت به شمال کشور رفته باشد و در اثر نزاع و درگیری، خودروی شخصی وی در مازندران تخریب شده باشد، دادگاه صالح به رسیدگی به این جرم دادگاه مازندران خواهد بوده شهر تهران.

- آیا انجام ندادن وظیفه موجب تحقق جرم تخریب است؟**

طبق قانون، جرم تخریب عمدی و از اعمالی است که باید به صورت فعل مثبت، یعنی عملی انجام شده باشد؛ به‌طور مثال، اگر شما خودروی خود را به شخصی به عنوان امانت بدهید و خودروی شما در محلی باشد که در حال آتش‌سوزی است و امین، خودروی شما را اجابه‌جا نکند و خودرو و تلف شود، جرم تخریب صورت نگرفته است.

- تخریب اموال دولتی و عمومی و مجازات آن**

تخریب اموال عمومی یا توجه به جنبه عمومی اموال، جزو جرایم غیر قابل گذشت محسوب می‌شود و قانون گذار مجازات سخت‌تری را برای مجرم در نظر گرفته است؛ به‌طور مثال، قانون گذار در ماده ۶۸۲ قانون تعزیرات، مصوب سال ۱۳۷۵، مقرر کرده که هر نوع تخریب اموال دولتی که توسط سه نفر یا بیشتر انجام شود، در صورتی که این افراد محارب شناخته نشوند، به مجازات حبس از ۲ تا ۵ سال محکوم خواهند شد یا در ماده دیگری در قانون تعزیرات مصوب سال ۱۳۷۵، هر کس به افراد عادی تعرض کند و باعث اختلال در نظم و آسایش عمومی شود، به حبس از ۱۵ روز تا شش ماه (با توجه به اصلاحیه جدید قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۹) محکوم خواهد شد.

- تخریب اموال خصوصی و مجازات آن**

به‌طور کلی اموال افراد از نظر قانون جهت تأمین نظم اجتماعی و مقصودی، مورد حمایت و جان، مال، حقوق، مسکن، حیثیت و آبروی اشخاص تحت حمایت اصل ۲۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است. در این راستا، قانون گذار در ماده ۶۷۶ و ۶۷۷ قانون مجازات اسلامی برای اموال خصوصی نیز، تخریب را جرم‌انگاری کرده است و طبق این مواد قانونی، هر کس به عمد اموال متعلق به دیگری را تخریب کند، به حبس از شش ماه تا دو سال محکوم می‌شود، اما باید در نظر داشت که با توجه به اصلاحیه جدید قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۹، جرم تخریب اموال خصوصی، جزو جرایم «قابل گذشت» محسوب و از جمله جرایم عمومی حذف شده است. مجازات ماده ۶۷۶ قانون مجازات اسلامی از شش ماه تا سه سال حبس، به سه ماه تا یک سال و نیم کمتر و تقلیل یافته‌است.

ژرف کاوی حقوقی در مفهوم «محاربه»

قانون مجازات اسلامی و تحریر الوسیله امام خمینی (ره)

درباره شرایط تحقق و مجازات های جرم محاربه چه می گویند ؟

گروه آیدیشه – «محاربه» اصطلاحی است که این روزها و به مناسبت برخی وقایع، زیاد به گوش ما می‌خورد و درباره‌اش بحث می‌شود؛ کارشناسان حقوقی درباره آن اظهار نظر می‌کنند و له یا علیه برخی احکام صادر شده، به اظهار نظر می‌پردازند، اما در این بین، شاید کمتر پیش آمده باشد که مخاطبان، درباره مفهوم واقعی این اصطلاح فقهی حقوقی اطلاعاتی دریافت کرده باشند. بدیهی است که فهم مباحث حقوقی و درک دلایل صدور احکام قضایی، خواه در دعاوی حقوقی یا دعاوی جزایی، بدون درک و شناخت صحیح از مفاهیم بحث شده در این احکام، امکان ندارد؛ به خصوص درباره احکام مربوط به پرونده‌های کیفری و جزایی که در آن‌ها، مجازات بر اساس نص قانون تعیین می‌شود و تفسیر موسّع از مصادیق جرم، روا نیست. به همین دلیل و با توجه به کثرت استفاده از این اصطلاح حقوقی در فضای رسانه‌ای، بر آن شدیم تا با بررسی متون فقهی و حقوقی و تأمل در برخی پژوهش‌های صورت گرفته در این عرصه، اولاً تعریف «محاربه» را برای خوانندگان عزیز و ارجمند، به شکلی ساده و گویا توضیح دهیم و ثانیاً، بدون تمرکز بر اتفاقی خاص یا پرونده‌ای ویژه، مصادیق این جرم و مجازات‌های مربوط به آن را بررسی کنیم.

اصطلاح «محاربه» به عنوان یک جرم، ذیل فصل هشتم کتاب دوم قانون مجازات اسلامی (حدود) تعریف شده است. مطابق ماده ۲۷۹ قانون مجازات اسلامی «محاربه عبارت از کشیدن سلاح به قصد جان، مال یا ناموس مردم یا رعب آن‌هاست، به نحوی که موجب ناامنی در محیط گردد. هر گاه کسی با انگیزه شخصی به سوی یک یا چند شخص خاص سلاح بکشد و عمل او جنبه عمومی نداشته باشد و نوی کسی با انگیزه شخصی به سوی یک یا چند شخص خاص سلاح بکشد و عمل او جنبه عمومی نداشته باشد... محارب محسوب نمی‌شود».

مصادیق و یک نکته جانبی
تا این‌جا با معنای «محاربه» در قانون و برخی متون فقهی آشنا شدیم؛ با این حال، هنوز فهم برخی ریزه کاری‌ها برای شناخت بهتر این مفهوم و مصادیق آن لازم است که باید به آن‌ها بپردازیم. یکی از مهم‌ترین این مسائل، معنای سلاح است؛ آیا منظور از سلاح، اسلحه گرم است یا سرد یا هر دوی آن‌ها؟ جالب است بدانید که در میان فقها، تفاوتی در نوع سلاح نیست و آن‌ها استفاده از هر نوع اسلحه را در تحقق جرم «محاربه» کافی می‌دانند. حتی برخی از فقها، قائل به این مسئله هستند که صرف ایجاد ناامنی و حمله، به قصد آسیب‌زدن به جان و ناموس و ربودن مال یا حتی رعب مردم، در برخی شرایط، برای مثال زمانی که در قالب اهزنی و بیرون از شهر یا اتفاق بیفتد، کافی است لزومی ندارد برای اثبات آن، در بند استفاده کردن یا نکردن متهم از سلاح باشیم. با این حال، بسیاری از فقها، از جمله حضرت امام خمینی (ره)، استفاده از سلاح را در معنای عام آن و صرف نظر از گرم یا سرد بودن، برای اطلاق جرم «محاربه» ضروری دانسته‌اند؛ بنابراین، استفاده از سلاح، خواه گرم باشد (مانند تفنگ، گلت و شبهه این‌ها) یا سرد باشد (مانند شمشیر، قمه، خنجر، چاقو و شبهه این‌ها) برای اثبات جرم «محاربه» ضروری به‌نظر می‌رسد.

مفهوم «محاربه» از منظر فقهی و حقوقی
برای ورود به بحث، لازم است ابتدا تعریف «محاربه» را مطابق قانون و متون حقوقی و فقهی، بشناسیم. اصطلاح «محاربه» به عنوان یک جرم، ذیل فصل هشتم کتاب دوم قانون مجازات اسلامی (حدود) تعریف شده است. مطابق ماده ۲۷۹ قانون مجازات اسلامی «محاربه عبارت از کشیدن سلاح به قصد جان، مال یا ناموس مردم یا رعب آن‌هاست، به نحوی که موجب ناامنی در محیط گردد. هر گاه کسی با انگیزه شخصی به سوی یک یا چند شخص خاص سلاح بکشد و عمل او جنبه عمومی نداشته باشد و نیز کسی که به‌روی مردم سلاح بکشد، ولی در اثر ناتوانی موجب سلب امنیت نشود، محارب محسوب نمی‌شود». این تعریف، در واقع همان تعریفی است که حضرت امام خمینی (ره)، در کتاب «تحریر الوسیله» ارائه کرده‌اند. در جلد دوم ترجمه این کتاب، صفحه ۵۲۴، «محاربه این گونه تعریف شده است: «فصل ششم: در حد محارب / مسئله ۱ .محارب کسی است که شمشیرش را برهنه می‌کند یا آن را تجهیز می‌نماید تا مردم را بترساند و می‌خواهد در زمین افساد نماید؛ خواه در خشکی باشد یا در دریا، در شهر باشد یا در غیر آن، شب باشد یا روز و در صورت تحقق آن چه که ذکر شد، شرط نیست که از اهل ریه (افراد مشکوک و متهم) باشد و مرد و زن در آن مساوی است.» بنابراین، اگر بخواهیم تعریفی ساده‌و روان از «محاربه» ارائه کنیم و در واقع، «محارب» را بشناسیم، باید بگوییم که اگر کسی از سلاح به قصد آسیب زدن به جان، مال و ناموس مردم استفاده کند یا این که بخواهد با استفاده از سلاح، مردم را دچار رعب و وحشت کند و این اقدام او، باعث بروز ناامنی در جامعه شود، مرتکب جرم «محاربه» شده‌است.

- ارکان جرم محاربه**

در بررسی حقوقی جرم «محاربه» مانند بررسی دیگر جرایم، باید به دور کن «معنوی» و «مادی» توجه کنیم، زیرا بدون تحقق این دور کن، اثبات جرم محارب به‌باره یک شخص، ممکن نیست. منظور از رکن معنوی، قصد انگیزه‌ای است که مجرم برای انجام جرم خود دارد. مطابق قانون مجازات اسلامی و متن تحریر الوسیله، صرف برداشتن و حمل اسلحه، دلیل بر وقوع جرم محارب نیست؛ بلکه باید فرد با قصد و هدف صدمه زدن به مردم یا ترساندن و به وحشت انداختن آن‌ها که لاجرم، باعث شکل گرفتن ناامنی در جامعه می‌شود، مرتکب جرم «محاربه» شده باشد. این که

فقه و حقوق

مصلوب کردن و قطع [دست و پا] به‌طور مخالف و نفی بلد، مختیر است. «منتها امام(ره) در ادامه، به‌تکته‌ای اشاره می‌کنند که می‌تواند راهنمای مناسبی برای صدور حکم از سوی قضات باشد؛ ایشان می‌فرمایند: «بعید نیست که برای حاکم بهتر باشد که جنایت را ملاحظه کند و آن‌چه که مناسب آن است، اختیار نماید. پس اگر کشته است، حاکم، قتل یا مصلوب نمودن را اختیار کند و اگر مال را برداشته است قطع را اختیار نماید و اگر شمشیر کشیده و فقط ترسانده است، نفی بلد را اختیار کند و تحقیقاً کلمات فقها و روایات مضطرب است و بهتر همان است که ما ذکر کردیم؛» هر چند که این راهنمایی، به‌ظاهر جنبه اجبار و تکلیف شرعی ندارد. درباره تعیین جزئیات و اندازه مجازات جرم «محاربه»، در قانون مجازات اسلامی هم، به برخی موارد بر می‌خوریم؛ برای مثال، مواد ۲۸۴ و ۲۸۵ این قانون که درباره کیفیت نفی بلد (تبعید) محارب، شرایطی را تعیین می‌کند: «ماده ۲۸۴- مدت نفی بلد در هر حال کمتر از یک سال نیست، اگرچه محارب بعد از دستگیری توبه نماید و در صورتی که توبه نکند، همچنان در تبعید باقی می‌ماند / ماده ۲۸۵- در نفی بلد، محارب باید تحت مراقبت قرار گیرد و با دیگران معاشرت، مرادود و رفت‌وآمد نداشته باشد.»

- برخی شرایط اثبات جرم**

شاید بد نباشد که در این‌جا به برخی از موارد مربوط به اثبات جرم محارب به‌که در متون فقهی و حقوقی هم، کم و بیش به آن‌ها اشاره شده‌است، بپردازیم. امام خمینی (ره) در تحریر الوسیله (ترجمه جلد دوم، ص ۵۲۵، مسئله ۴) می‌فرمایند: «محارب به یک مرتبه اقرار و بنا بر احوط (استحبابی) با دو مرتبه و با شهادت دو عادل ثابت می‌شود و شهادت زن‌ها [در این مورد] جداگانه باشند یا با مردها قبول نمی‌شود و شهادت دردها و محارب، بعضی بر بعضی قبول نمی‌شود و همچنین شهادت کسانی که مال از آن‌ها گرفته شده، بعضی برای بعضی، به این که همه بگویند: «متعرض ما شدند و از ما گرفتند» قبول نمی‌شود و اما اگر بعضی از آن‌ها برای بعضی شهادت دهد و بگوید: عارض ما شدند و از این‌ها گرفتند و از ما، بنا بر ا شبهه قبول می‌شود.»

- نکته پایانی**

نکته‌ای که باید پس از این بررسی اجمالی درباره مفهوم محارب به آن بپردازیم، اشاره‌ای گذرا به این مسئله است که آیا می‌توان رفتارهایی از نوع آن‌چه را که برخی اغتشاشگران جریان‌های اخیر مرتکب شده‌اند، در زمره مصادیق «محاربه» قرار داد و این جرم و مجازات‌های صلاحیت‌لازم در اثبات جرم «محاربه» برای رفتارهای این افراد، برعهده قاضی پرونده‌است که به‌مقاد و جزئیات آن، از قبیل اقرار متهم یا شهادت شهود یا دیگر آماراتی که به علم قاضی می‌انجامد، دسترسی دارد؛ اما به‌طور خلاصه می‌توان گفت که استفاده از سلاح (از هر نوع آن)، حمله به مردم عادی، آسیب‌زدن به اموال خصوصی و عمومی، عریده‌کشی، مضروب و حتی مقتول کردن مردم، با توجه به ر قم خوردن ناامنی در جامعه، می‌تواند به عنوان مصادیقی از «محاربه»، محل توجه و تأمل قاضی قرار گیرد و در صدور نهایی حکم، مؤثر باشد؛ هر چند همان‌طور که گفتیم، صدور نهایی حکم برعهده قاضی و با مسئولیت اوست که بازنگری و تجدید نظر در آن، بر طبق قانون، از صلاحیت‌های دادگاه‌های بالادستی و در نهایت دیوان عالی کشور است.

درباره مجازات جرم محارب به، در ماده ۲۸۲ قانون مجازات اسلامی (مصوب سال ۱۳۹۲) می‌خوانیم: «حد محارب به یکی از چهار مجازات زیر است: الف- اعدام، ب- صلب، پ- قطع دست راست و پای چپ، ت- نفی بلد (تبعید)»؛ درباره «صلب» باید بدانیم که این واژه، به معنای «دار زدن» معمول نیست؛ بلکه نوعی به دار آویختن است که لزوماً و در همه موارد، به مرگ مجرم منتهی نمی‌شود (در باره دست‌تعیین این امور، قاضی منصوب شده از سوی حکومت اسلامی است. مطابق ماده ۲۸۳ قانون مجازات اسلامی، «انتخاب هر یک از امور چهارگانه مذکور در ماده ۲۸۲ به اختیار قاضی است.» امام خمینی (ره) نیز، در تحریر الوسیله (ترجمه جلد دوم، ص ۵۲۵، مسئله ۵) به این موضوع اشاره می‌کنند و می‌نویسند: «در این حد، بنا بر اقوی، حاکم بین قتل و